

SCENARIUSZ ZAJĘĆ EDUKACYJNYCH

CZĘŚĆ 1. SCENARIUSZA

TYTUŁ	Dlaczego się odwracają, wychodząc z podziemi czy wracając z zaświatów? O istocie sztuki, artyzmu i bycia artystą
INNE PREDMIOTY / DYSCYPLINY	<ul style="list-style-type: none"> • malarstwo • film • literatura
TYP/FORMA ZAJĘĆ	Pojedyncze zajęcia stacjonarne
CZAS TRWANIA ZAJĘĆ	90 minut – 2 godz. lekcyjne realizowane w jednym bloku
WIEK UCZESTNIKÓW	Uczniowie klas II-IV szkoły ponadpodstawowej, w wieku powyżej 16 lat (z uwagi na takie ograniczenie w dystrybucji filmu)

CZĘŚĆ 2. SCENARIUSZA

CEL ZAJĘĆ	Celem zajęć jest podjęcie refleksji nt. istoty sztuki, artyzmu i bycia artystą w oparciu o mit o Orfeuszu i Eurydyce oraz jego kulturowe reinterpretacje w obrębie malarstwa, filmu i literatury.	
EFEKTY UCZENIA SIĘ	W ZAKRESIE WIEDZY	<p>Uczestnik/uczestniczka zna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • treść mitu o Orfeuszu i Eurydyce; • konkretne przykłady nawiązań do tego mitu w obszarze malarstwa, filmu i literatury; • cechy omawianych gatunków filmowych (dramat psychologiczno-kostiumowy) i literackich (poemat, opowiadanie); • podstawowe terminy związane z omawianymi dziełami: fabuła, obsada, gra aktorska, środki techniki filmowej, kadr, ruch kamery, gra kolorem, detal, światło, dźwięk, muzyka, przestrzeń filmowa (plenery, wnętrza), perspektywa, konwencja, symbolika, narrator, świat przedstawiony itp. • pojęcia: archetyp, topos, sztuka, kultura, artyzm, artysta, etos.
	W ZAKRESIE UMIEJĘTNOŚCI	<p>Uczestnik/uczestniczka potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazać archetypy i toposy widoczne w micie o Orfeuszu i Eurydyce; • wymienić kilka przykładów nawiązań do historii Orfeusza i Eurydyki w malarstwie, filmie i literaturze; • określić intencje poszczególnych nawiązań; • określić problematykę dzieła filmowego czy literackiego; • dokonać analizy i interpretacji wybranych tekstów kultury; • wyciągać logiczne wnioski z przedstawionego materiału; • odczytywać komunikaty metaforyczne i symboliczne;

		<ul style="list-style-type: none"> • porównać przesłania poszczególnych tekstów kultury; • interpretować decyzje bohaterów tekstów kultury – wskazać ich motywacje, leżące u ich podłoża przesłanki, konsekwencje, wyciągnąć z nich wnioski.
	W ZAKRESIE KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH	<p>Uczestnik/uczestniczka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrafi współpracować w grupie, dzielić się obowiązkami, realizować swoją część zadania ze świadomością celu końcowego; • skutecznie się porozumiewa z innymi, formułuje swoje zdanie i odpowiednio je uzasadnia; • jest świadomy/a procesów dziejących się w kulturze – ma świadomość istnienia archetypów i rozumie celowość powtarzania określonych toposów; • rozumie społeczną funkcję kultury i sztuki; • podejmuje rozważania na temat istoty i kondycji sztuki, sztuki oraz roli i kompetencji artystów w naszych czasach; • dąży do tego, żeby być świadomym uczestnikiem kultury.
METODY PRACY		<ul style="list-style-type: none"> • metody podające: pogadanka, prelekcja, opowiadanie, opis, objaśnienie/wyjaśnienie; • metody problemowe: rozmowa, wskazywanie i nazywanie problemu, szukanie odniesień do przedstawionych zjawisk w innym materiale kulturowym i w życiu codziennym, analiza i interpretacja tekstu literackiego; • metody aktywizujące: burza mózgów, praca w grupach, poszukiwanie odpowiedzi w spreparowanym materiale, dyskusja; • metody eksponujące: prezentacja multimedialna, film; • metody praktyczne: metoda tekstu przewodniego.
PROPONOWANE NARZĘDZIA DYDAKTYCZNE / POTRZEBNE MATERIAŁY		<ul style="list-style-type: none"> • komputer z dostępem do Internetu, projektor multimedialny, głośniki; • prezentacja multimedialna zawierająca malarskie wizualizacje poszczególnych epizodów z mitu o Orfeuszu oraz slajdy mogące stanowić tło do rozważań o filmie i literaturze; • karty pracy stanowiące pomoc do interpretacji omawianych tekstów kultury (1a-c); • handouty zawierające zapis dwóch kluczowych rozmów bohaterów filmu oraz teksty poematu i opowiadania (2a-c).
WARUNKI WSTĘPNE (JEŻELI DOTYCZY)		<p>Uczniowie mają przeczytany mit o Orfeuszu i Eurydyce z <i>Mitologii</i> Jana Parandowskiego, niekoniecznie bezpośrednio przed zajęciami, może być wcześniej, w pierwszej klasie liceum, w toku realizacji podstawy programowej (lektura obowiązkowa). Przed lekcją natomiast powinni zostać poproszeni o obejrzenie we własnym zakresie (indywidualnie lub w gronie znajomych czy przyjaciół) filmu <i>Portret kobiety w ogniu</i>.</p>

CZĘŚĆ 3. SCENARUSZA

<p>TREŚCI NAUCZANIA - SZCZEGÓŁOWA CHARAKTERYSTYKA</p>	<p>WPROWADZENIE</p> <ul style="list-style-type: none"> treść i problematyka mitu o Orfeuszu i Eurydyce – punkt wyjścia do interpretacji przesłania tekstów kultury stanowiących nawiązanie do tej historii; <p>ETAP REALIZACJI</p> <ul style="list-style-type: none"> treść i problematyka wybranych nawiązań do mitu o Orfeuszu i Eurydyce – filmowych i literackich; wrażenia po obejrzeniu filmu, analiza i ocena poszczególnych elementów dzieła filmowego; elementy składające się na artystyczną warstwę filmu, pozwalające zaklasyfikować go jako „film o sztuce” czy „film artystyczny”; charakterystyka Orfeusza jako artysty; interpretacja odpowiedzi na pytanie o motywacje decyzji Orfeusza, padających w filmie oraz w utworach literackich; refleksja o istocie sztuki, artyzmu i bycia artystą; <p>PODSUMOWANIE</p> <ul style="list-style-type: none"> refleksje związane z istotą i kondycją sztuki, artystem oraz stosunkiem do artystów w naszych czasach. 	
<p>PODSTAWOWE POJĘCIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> pojęcia kluczowe: sztuka, artyzm, artysta; inne pojęcia związane z tematem: kultura, etos artysty, intertekstualność; pojęcia związane z mitem: archetyp, topos; pojęcia związane z analizą i interpretacją filmu: fabuła, obsada, gra aktorska, środki techniki filmowej, kadr, ruch kamery, gra kolorem, detal, światło, dźwięk, muzyka, przestrzeń filmowa (plenery i wnętrza), perspektywa, konwencja, symbolika itp.; pojęcia związane z analizą i interpretacją dzieł literackich: temat, problem, narrator, świat przedstawiony. 	
<p>STRUKTURA ZAJĘĆ</p>	<p>CZYNNOŚCI WSTĘPNE (ok. 20 min)</p>	<p>KROK 1</p> <p>Przypomnienie i usystematyzowanie wiedzy o losach mitologicznych bohaterów Orfeusza i Eurydyki. Dokonuje się to w oparciu o popularne dzieła sztuki plastycznej podejmujące ten temat na przestrzeni wieków. Prowadzący wyświetla kolejne obrazy na Prezentacji do scenariusza, toczy się luźna rozmowa z udziałem uczniów na temat tego, jakich wydarzeń dotyczą dane ujęcia, jakie cechy bohaterów ukazują, do jakich odnoszą się decyzji, jakie emocje zdradzają i jakie wywołują...</p> <p><u>Lista wykorzystanych dzieł i potencjalne uwagi:</u></p> <p>Slajdy 1-3</p> <ul style="list-style-type: none"> „Orfeusz czarujący zwierzęta”, rzymska mozaika (Museo archeologico, Palermo);

		<ul style="list-style-type: none">• Frans Snyders, „Orfeusz i zwierzęta”, 1636-1638 (Museo del Prado, Madryt);• Charles Francois Jalabert, „Nimfy słuchające Orfeusza”, 1853 (Walters Art Museum, Baltimore);➤ Wyjątkowe umiejętności i charakterystyczne atrybuty Orfeusza – muzyka, talent, tworzenie dźwięków, dzięki którym łagodnieje świat, budzenie zachwytu swoją sztuką wśród przedstawicieli świata natury (zwierzęta, drzewa, strumienie, wzburzona woda), ale i bogiń czy nimf (będących uosobieniem sił natury); lira (otrzymana od samego Apolla). <p>Slajdy 4-6</p> <ul style="list-style-type: none">• Jacopo del Sellaio, „Orfeusz, Eurydyka i Aristajos”, 1475-1480 (Museum Boymans van Beuningen, Rotterdam);• Camille Corot, „Ranna Eurydyka”, 1868-1870 (Instytut sztuki w Chicago);• Erasmus Quellinus II, „Śmierć Eurydyki”, 1636-37 (Museo del Prado, Madryt);➤ Eurydyka uciekająca przed Aristajosem, ukąszona przez żmiję, umierająca – świadomość śmierci, lęk przed odejściem z tego świata, żal związany z koniecznością rozstania z Orfeuszem. <p>Slajdy 7-8</p> <ul style="list-style-type: none">• Jan Brueghel, „Orfeusz w zaświatach”, 1594 (Palazzo Pitti, Florencja);• Pierre Amédée Marcel-Béronneau, „Orfeusz w Hadesie”, 1897 (Musée des Beaux-Arts, Marseille);➤ Wyprawa Orfeusza do podziemi, próba posłużenia się swoimi talentami celem przekonania Hadesa i Persefony do zwrócenia Eurydyki – groza zaświatów; skupienie, natchnienie artysty. <p>Slajd 9</p> <ul style="list-style-type: none">• P.P. Rubens, „Orfeusz i Eurydyka”, 1636-1638 (Museo del Prado, Madryt);➤ Zgoda boskiej pary na wyjście z Hadesu – po stronie bogów zauroczenie sztuką Orfeusza, ale i być może świadomość tego, czym skończy się podjęta inicjatywa, smutek; po stronie odchodzącej pary niepewność, nieufność.
--	--	---

		<p>Slajdy 10-12</p> <ul style="list-style-type: none">• S.P. Panasenko, „Orfeusz i Eurydyka”, 1993 (zbiory autora);• Jean-Baptiste-Camille Corot, „Orfeusz wyprowadzający Eurydykę z Hadesu”, 1861 (The Museum of Fine Arts, Houston);• Anselm Feuerbach, „Orfeusz i Eurydyka”, 1869 (Belvedere, Wiedeń); <p>➤ Wyprowadzanie Eurydyki z Hadesu – aura smutku, posępności, cienie pozostających w Hadesie innych zmarłych.</p> <p>Slajdy 13-14</p> <ul style="list-style-type: none">• Frederic Leighton, „Orfeusz i Eurydyka”, 1864 (Leighton House Museum, Londyn);• Jacek Malczewski, „Orfeusz i Eurydyka”, 1914 (kolekcja prywatna); <p>➤ Obrócenie się w stronę Eurydyki i konsekwencje tego gestu – uświadomienie sobie przez Orfeusza nieuchronności bezpowrotnej utraty ukochanej, niezrozumienie tej sytuacji po stronie Eurydyki, rozpacz Orfeusza.</p> <p>Slajdy 15-16</p> <ul style="list-style-type: none">• Alexandre Séon, „Lament Orfeusza”, 1896 (Musée d’Orsay, Paryż);• Gustave Moreau, „Orfeusz na grobie Eurydyki”, 1891-1897 (Musée d’Orsay, Paryż); <p>➤ Stan Orfeusza po wyjściu z podziemi i utracie ukochanej – ogrom cierpienia związany z powtórzną utratą żony, żałoba, rozpacz, apatia, bierność, brak chęci do życia, przygnębienie, melancholia, przemiana, wizyta przy grobie Eurydyki, tułaczka, samotność.</p> <p>Slajd 17</p> <ul style="list-style-type: none">• Émile Lévy, „Śmierć Orfeusza”, 1866 (Musée d’Orsay, Paryż); <p>➤ Śmierć Orfeusza – obłąkane menady z bakchicznego orszaku, owładnięte szałem, rozkoszujące się lubieżną, perwersyjną agresją; umierający Orfeusz pozostaje w stanie odrętwienia i obojętności, czeka na kolejne ciosy, wpatrzony w jeden punkt, do końca próbuje muskać struny swojego instrumentu, oddany sztuce.</p>
--	--	---

		<p>Slajdy 18-19</p> <ul style="list-style-type: none">• John William Waterhouse, „Nimfy znajdujące głowę Orfeusza”, 1900;• Gustave Moreau, „Orfeusz”, 1865 (Musée d'Orsay, Paryż); <p>➤ Pośmiertne losy Orfeusza: ciało zostało rozczłonkowane, głowa wraz z lirą spłynęła rzeką Hebros do morza i zatrzymała się na brzegu wyspy Lesbos, tam została pochowana, resztę członków pozbiierały muzy, którym Orfeusz wiernie służył przez całe życie, i pogrzebały je u stóp Olimpu.</p> <p>KROK 2</p> <p>Zebranie wniosków z przeprowadzonego przeglądu w oparciu o pytania pomocnicze prowadzącego:</p> <p>a) do których momentów mitologicznej historii najczęściej sięgają twórcy sztuk plastycznych, które elementy mitu interpretują?</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi:</u> niezwykle zdolności Orfeusza, ucieczka Eurydyki przed Aristajosem i jej śmierć, wyprawa Orfeusza do świata zmarłych, pertraktacje z Hadesem, wyprowadzanie Eurydyki na powierzchnię, obrócenie się Orfeusza, żałoba, śmierć bohatera i pośmiertne losy jego członków;</p> <p>b) w jaki sposób to robią?</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi:</u> sięganie po różne momenty mitologicznej historii (praktycznie da się znaleźć malarskie wizualizacje wszystkich ważnych epizodów życia Orfeusza), różne techniki malarskie i style (w zależności od czasu powstania dzieł), ukazanie grozy zaświatów (albo chaos, cierpienie, zło, albo pustka, smutek, zawieszenie w próżni), nacisk na emocje bohaterów;</p> <p>c) do jakich archetypów odwołuje się ta historia, jakimi toposami je obrazuje?</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• pokonanie bariery śmierci (wejście w zaświaty, upomnienie się o bliskiego zmarłego, powrót);• miłość poza grób, poza śmierć;
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> • zagrożenia dla miłości (pożądanie innej osoby); • moc sztuki, topos artysty; • układy z bogami; • topos próby, potrzeba wyrzeczenia się przyjemności, powściągliwość (zakaz obracania się); • topos przekleństwa wynikającego z urody; • itp. <p>KROK 3 Postawienie pytania kluczowego: czego nie mówi mit i czego nie są w stanie ukazać malarze, a co w tej historii najbardziej nas intryguje?</p> <p>Powinna pojawić się odpowiedź dotycząca przyczyn odwrócenia się Orfeusza mimo jednoznacznego układu z Hadesem, czego skutkiem staje się utrata Eurydyki.</p> <p>KROK 4 Prowadzący zapowiada, że ta właśnie kwestia jest przedmiotem niniejszych zajęć. Ich celem jest prześledzenie kilku kulturowych interpretacji decyzji podjętej przez Orfeusza, skupienie się na toposie artysty (z pominięciem innych dostrzeżonych obszarów archetypicznych) oraz podjęcie refleksji o istocie sztuki i kondycji artysty.</p>
	<p>WPROWADZENIE NOWYCH TREŚCI (ok. 60 min)</p>	<p>KROK 1 Rozmowa na temat potencjalnych przyczyn obrócenia się Orfeusza.</p> <p><u>Przewidywane odpowiedzi:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • miłość do Eurydyki i tęsknota za nią (chęć zobaczenia jej, nacieszenia się jej widokiem); • niepewność co do tego, czy Eurydyka nadal za nim podąża (czy nadąża, czy nie zbłądziła, czy się nie rozmyśliła); • nieufność wobec boga (czy dotrzymał słowa, czy nie zmienił zdania, czy to nie był jakiś nieczyny fortel, podstęp służący przechytrzeniu człowieka); • zaślepienie radością; • zaślepienie satysfakcją, dumą z powodu odniesionego sukcesu, poczuciem swojej wyższości nad bogami; • zwykła ludzka nieostrożność, skupienie się na czymś innym, zapomnienie reguł gry,

		<p>beztroska, zbanalizowanie zagrożenia (być może z powodu bliskości celu);</p> <ul style="list-style-type: none">• naiwność związana z przekonaniem, że bogowie nie mogą być aż tacy okrutni i zapewne nie będą chcieli skrzywdzić go po raz kolejny;• świadoma lub nieświadoma prowokacja ze strony Eurydyki (może go zawołała, zapytała o coś, potknęła się, zraniła, wyartykułowała jakiś wyrzut, pretensję);• itp. <p>KROK 2 Interpretacje decyzji Orfeusza w wybranych tekstach kultury XX i XXI wieku:</p> <p>1) <i>Portret kobiety w ogniu (Portrait de la jeune fille en feu)</i>, reż. Céline Sciamma, 2019, Francja [film]</p> <p>Jeśli grupa jest aktywna i dobrze odnajduje się w rozmowie problemowej, można tę interpretację przeprowadzić w takiej formie, bazując na podanych niżej pytaniach czy zagadnieniach pomocniczych. Jeśli wymaga czasu na zastanowienie się, samodzielne wyszukanie informacji i przygotowanie się do odpowiedzi, można skorzystać z Karty pracy nr 1a – udostępnić ją uczniom, dzieląc ich uprzednio na kilkusobowe grupy, określić czas na jej wypełnienie (ok. 10 min), a następnie zebrać odpowiedzi i wyciągnąć wnioski. W tle może być wyświetlany slajd z Prezentacji do scenariusza poświęcony filmowi, zawierający kadr z obrazem Orfeusza namalowanym przez Mariannę.</p> <p>a) Uczniowie mieli za zadanie obejrzeć film we własnym zakresie. Można zatem zacząć rozważania na jego temat od pytania o wrażenia z nim związane. Prawdopodobnie odpowiedzi będą dotyczyć różnych kwestii: fabuły, obsady, gry aktorskiej, środków techniki filmowej (rodzajów kadrów, ruchów kamery, gry kolorem, detalem, światłem, dźwiękiem, głosem myśli itp.), muzyki, przestrzeni filmowej (plenerów i wnętrza), obecności i jakości nagich scen, sposobu ukazania ciała, kobiecej perspektywy, konwencji, symboliki itp.</p>
--	--	--

		<p>b) Jakie problemy porusza ten film? Chodzi o wskazanie różnych kręgów tematycznych, niekoniecznie wnikliwą analizę wszystkich – do tej można będzie wrócić, jeśli czas pozwoli i będzie odpowiednie zainteresowanie zespołu. <u>Przewidywane odpowiedzi:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • relacja uczuciowa pomiędzy kobietami, skazana na niepowodzenie z powodu norm społecznych; • proces poznawania drugiej osoby; • niechciany ślub (małżeństwo aranżowane przez matkę); • poradzenie sobie z samobójczą śmiercią siostry/córki; • zakon jako ucieczka przed problemami świata i psychiki; • niechciana ciąża, prymitywne techniki poronne (bieganie, zioła, wywary, napary, wiszenie u powały), aborcja; • miłość; • autotematyczna refleksja nt. sztuki; • itp. <p>c) Jeśli wśród problemów poruszony zostanie wątek refleksji nt. istoty sztuki i sztuczności, należy go wyeksponować jako szczególnie interesujący w kontekście realizowanych zajęć. Jeśli nie padnie, trzeba go w tym momencie podpowiedzieć. Nie ulega wątpliwości, że jest to film szalenie „artystyczny” i że refleksja o sztuce jest w nim wielopoziomowa. Dalsza część rozważań niech poświęcona zostanie przywołaniu i uporządkowaniu tych właśnie obszarów. <u>Przewidywane odpowiedzi:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • jedna z głównych bohaterek jest artystką, pokazany jest jej warsztat i charakter jej pracy; • obecność rekwizytów malarskich: gotowych obrazów, czystych płócien, pędzli, farb, węgla, sztalug, fartuchów, skrzyń do transportu itp.; • malowanie kolejnych portretów i aktów, czyli ukazanie fizycznej strony procesu twórczego – podkłady, szkice, techniki pomocnicze (miotła), mieszanie farb na palecie, pozowanie; • studium detalu, szkice – rysunki pomocnicze; • ukazanie psychicznej strony procesu twórczego – narodziny pomysłu, refleksja
--	--	---

		<p>wewnętrzna na temat sposobów ujęcia tematu;</p> <ul style="list-style-type: none"> • współuczestnictwo w procesie twórczym artysty i modelki/modela („Będziemy malować”); • sztuka jako dyscyplina, której można uczyć – lekcje rysunku; • instytucjonalizacja sztuki – funkcjonowanie galerii malarstwa; • stereotypy, uprzedzenia i normy społeczne dotyczące artystów – zakaz malowania nagich modeli przez kobiety; • wykształcenie muzyczne bohaterki – gra na klawesynie fragmentu imitującego burzę w <i>Czterech porach roku</i> A. Vivaldiego; • koncert muzyczny w finale filmu, w czasie którego wykonany został cały utwór (ta sama część utworu Vivaldiego) w wersji orkiestrowej – emocje bohaterki ukazane przez reakcje na muzykę; • rozmowy o muzyce i jej znaczeniu (muzyka organowa w klasztorze, opis utworu granego na klawesynie, Mediolan – miasto muzyki); • śpiew kobiet z klaskaniem przy ognisku – wielogłosowy, oparty na ostinatowym rytmie; • wyszywanie roślinnego ornamentu przez służącą; • artystyczne kadry filmu (np. rozmowa matki z córką, Heloiza na tle ogniska, biała zjawą, plenery przypominające scenerię obrazów Caspara Davida Friedricha itp.); • itp. <p>d) Znaczenie przywołanego w filmie wątku literackiego – opowieści o Orfeuszu i Eurydyce odczytanej przez Heloizę z książki подарowanej jej przez Mariannę. Można w tym momencie przypomnieć uczniom tę scenę, odtwarzając ją z komputera przy użyciu projektora (czas: 1:10:50 – 1:14:26), należy im też wręczyć Kartę pracy nr 2a (zapis rozmowy bohaterek z tej sceny). <u>Główne pytania brzmią:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Do czego została wykorzystana w filmie historia Orfeusza i Eurydyki? • Jakie odpowiedzi na pytanie o powody obrócenia się Orfeusza wyprowadzającego Eurydykę z zaświatów padają z ust poszczególnych bohaterek tej sceny – Zofii, Heloizy i Marianny?
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Jaki jest związek tych koncepcji z aktualnymi przeżyciami poszczególnych bohaterek? • Co mówią te interpretacje na temat istoty sztuki i sztuki? • W jaki sposób wymowę tego fragmentu filmu wzbogaca końcowa scena w galerii malarstwa i przeprowadzona tam rozmowa Marianny z mężczyzną oglądającym jej obraz (czas: 1:52:14 – 1:53:05)? <p>Można na szybko podzielić uczniów na 3 grupy i poprosić każdą z nich o wyszukanie informacji nt. koncepcji wybranej bohaterki – Zofii, Heloizy i Marianny. Następnie zebrać ich spostrzeżenia i wyciągnąć wnioski. <u>Przykładowe odpowiedzi:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Odpowiedź w fabule czytanej historii: Orfeusz odwrócił się, bo się bał stracić Eurydykę i chciał ją szybko zobaczyć. • Koncepcja Zofii: Orfeusz odwrócił się bez powodu. Przyczynę podaną w fabule opowieści Zofia uważa za bezzasadną – nie mógł spojrzeć na Eurydykę ze strachu, że ją straci, bo właśnie tego zakazano mu robić. Nie rozumie Orfeusza, ale współczuje Eurydyce („Biedna”). Jest to najbardziej naiwna koncepcja, ale w kontekście sytuacji Zofii, służącej, która mierzy się z problemem niechcianej ciąży, nie wiadomo z kim, wydaje się być zrozumiała – nie jest jasne, dlaczego mężczyźni robią pewne rzeczy, jakie nimi kierują pobudki, czasem się pewnie nad tym nie zastanawiają, działają spontanicznie, bezrefleksyjnie; efektem ich nieprzemyślanych decyzji jest często cierpienie kobiety i to jej należałoby współczuć... • Koncepcja Heloizy: Orfeusz odwrócił się, bo szaleje z miłości i nie może się oprzeć – to jest pierwsza myśl Heloizy, zgodna z fabułą opowieści, zrozumiała w kontekście losów bohaterki, która sama jest zakochana w Mariannie i ma świadomość siły uczucia miłości. Po chwili jednak zaczyna się zastanawiać, czy nie odwrócił się, bo Eurydyka kazała mu to zrobić. To też jest wytłumaczalne w świetle nastroju Heloizy, która w pewnym sensie manipuluje uczuciami Marianny, wie, że ostatecznie będzie musiała ją stracić, i – mając silną osobowość – mogłaby się posunąć do tego typu gestu,
--	--	--

		<p>jednoznacznie przyspieszającego koniec romansu, mimo iż jest on dla niej intrygujący i przyjemny.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koncepcja Marianny: Orfeusz odwrócił się, bo to był jego wybór. Miał świadomość, że straci Eurydykę, ale woli żyć jej wspomnieniem i wykorzystać je dla celów artystycznych („Wybiera wspomnienie o niej, dlatego się odwraca... To nie jest wybór kochanka, lecz poety”). To zdecydowanie najciekawsza koncepcja – pokazuje artystyczną motywację Orfeusza i specyfikę jego systemu wartości. Da się ją zrozumieć w kontekście losów Marianny, która jest przekonana, że romans z Heloizą nie ma perspektyw, bo jej ślub z bogatym Mediolańczykiem jest przesądzony – jedyne, co może zrobić, to zachować przyjemne przeżycia (niczym w medalionie, który maluje) i, straciwszy ukochaną fizycznie, przekuć przeżyte z nią chwile na dzieło artystyczne, utrwalając w nim jakąś jej postać, z czasem coraz bardziej nieaktualną. • Historia Orfeusza i Eurydyki została w filmie wykorzystana do pokazania różnych postaw wobec miłości i relacji z drugim człowiekiem – lęków, uprzedzeń, naiwnej wiary w siłę tego uczucia, potencjału jego instrumentalnego wykorzystania itp. • Scena w galerii pokazuje, że Marianna postąpiła tak samo, jak Orfeusz w jej koncepcji – pogodziła się z utratą ukochanej, ale przekuła przeżyte emocje na dzieło artystyczne (obraz poświęcony ostatecznemu rozstaniu Orfeusza i Eurydyki). Z kolei sekwencja scen finałowych (spojrzenie na późniejszy portret Heloizy, z dzieckiem i książką uchyloną na symbolicznej stronie 28, oraz reakcje na koncert Vivaldiego budzący jednoznaczne skojarzenia) jest dowodem trwałości uczucia Heloizy, a tym samym emocjonalnej motywacji Orfeusza. • Omawiana scena prowokuje do refleksji na temat istoty sztuki i artysty – prawdziwa sztuka wymaga silnych przeżyć i wzruszeń, ale też nieodwołalnie związana jest z poświęceniem i wyrzeczeniem, skazuje na podejmowanie trudnych wyborów i cierpienie, czasem daje w nagrodę satysfakcję związaną z przekroczeniem pewnych ograniczeń czy różnie rozumianym sukcesem;
--	--	--

		<p>logika artystów i ich system wartości mogą być niezrozumiałe dla „zwykłych” ludzi – czasem motywacje artystyczne biorą górę nad emocjonalnymi czy pragmatycznymi.</p> <p>2) Cz. Miłosz, <i>Orfeusz i Eurydyka</i>, [w:] „Tygodnik Powszechny”, nr 40 (2778), 06.10.2002 r. [poemat]</p> <p>3) Z. Herbert, <i>H. E. O.</i>, [w:] idem, <i>Król mrówek. Prywatna mitologia</i>, Wydawnictwo a5, Kraków 2001, s. 11-12 [opowiadanie]</p> <p>Tę część zajęć można zrealizować z wykorzystaniem Kart pracy nr 2b i 2c (teksty poematu i opowiadania) oraz Kart pracy 1b i 1c. Wręczamy je uczniom, dzieląc uprzednio zespół klasowy na połowę, a następnie tworząc w obrębie tych połów mniejsze grupy dyskusyjne, liczące po ok. 3-4 osoby. W tych grupach uczniowie czytają wskazany im tekst i poszukują w nim konkretnych informacji, wypełniając kartę pracy, po czym grupy kolejno przedstawiają swoje ustalenia, co powinno doprowadzić do konfrontacji przemyśleń i wyciągnięcia wspólnych wniosków. W tym czasie mogą być wyświetlane slajdy z Prezentacji do scenariusza poświęcone omawianym tekstom (jako tło). Nie ma potrzeby dokonywania dogłębnej analizy całych tych tekstów i roztrząsania różnych wątków problemowych przez nie podejmowanych – zachęcamy uczniów, by skupili się wyłącznie na kwestiach związanych z istotą sztuki i naturą artysty. Główne pytania:</p> <ol style="list-style-type: none">Jakie cechy Orfeusza jako artysty ukazane są w tekście?W jakie atrybuty został wyposażony?Jakie motywacje zejścia do podziemi kierują Orfeuszem?Jak radzi sobie Orfeusz w zaświatach?Kogo i w jaki sposób przekonuje do zwrócenia mu żony?Jakie myśli i emocje towarzyszą Orfeuszowi w drodze powrotnej?Dlaczego Orfeusz nie zastosował się do ustaleń i odwrócił się, wychodząc z podziemi?Jakie konsekwencje odwrócenia się dotknęły Orfeusza?Co mówi ten tekst o istocie sztuki?
--	--	--

		<p>j) Co mówi ten tekst o istocie artyzmu i bycia artystą? (nie na wszystkie z tych pytań uda się znaleźć odpowiedzi w obu tekstach, nie zawsze też zostaną one wyrażone wprost)</p> <p><u>Przykładowe odpowiedzi:</u></p> <p>Cz. Miłosz, <i>Orfeusz i Eurydyka</i></p> <p>a) ma zimne serce, co jest typowe dla poetów lirycznych („doskonałość sztuki otrzymuje się w zamian za takie kalectwo”), ogrzewa go i ucłowiecza jedynie miłość żony, ale nie wierzy w jej zapewnienia, że jest dobrym człowiekiem; muzyka nim „włada” – wykonując ją, jest „bezwolny”, poddaje się dyktowanej pieśni, jest tylko instrumentem;</p> <p>b) lira dziewięciostrunna – symbol muzyki ziemi, narzędzie w walce z otchłanią, zasypującą wszelkie dźwięki ciszą;</p> <p>c) nie może zawieść żony, która umarła i potrzebuje jego pomocy;</p> <p>d) odczuwa niepewność, błądzi w labiryncie pięter i korytarzy, marznie, boi się spotkać tam tych, którym wyrządził zło;</p> <p>e) przekonuje tylko Persefonę (nie ma Hadesa, choć jest powiedziane, że „zaszedł do pałacu rządców tej krainy”), śpiewa o pięknie ziemskiego świata (porankach, rzekach, zieleni, wodzie, morzu, skałach, rybackim porcie, napojach i potrawach, ptakach), zwraca uwagę na subtelne niuanse kolorów, smaków, zapachów, dotyku (sensualizm, artyzm);</p> <p>f) refleksja nt. zmian, jakie dokonały się w Eurydyce (szara twarz, opuszczone powieki, sztywne ruchy, senność); wsłuchuje się w odgłosy wydawane za nim przez Hermesa i Eurydykę (stukanie sandałów, tupot nóg), odbiera te wrażenia słuchowe jako charakterystyczny rytm, nazywa je „dwutaktem” (co kojarzy się z terminologią muzyczną); poddaje się zwątpieniu i traci nadzieję na „z martwych powstanie”; czuje się jak każdy śmiertelny, bo w tym momencie jego lira milczy; traci wiarę, choć intuicyjnie podejrzewa, że ona jest w tej sytuacji niezbędna;</p> <p>g) bo zwątpił, stracił wiarę, nie wytrwał w postanowieniu, przeczuwał, że tak się stanie –</p>
--	--	--

		<p>przerosło go to, bo w tym momencie nie był artystą, jego lira milczała, nie różnił się od zwykłych śmiertelników;</p> <p>h) zniknięcie Eurydyki – z jednej strony odczuwa jej brak i wpada w panikę związaną z koniecznością dalszego życia bez jej pocieszenia i wsparcia, ale z drugiej od razu doświadcza piękna świata i zasypia nim ukojony;</p> <p>i) sztuka jest domeną rzeczywistości ziemskiej, w zaświatach nie istnieje (wszelkie dźwięki zasypane są tam ciszą); ma moc sprawczą, ale tylko przy podejmowaniu decyzji i wpływaniu na innych – dalej przestaje wystarczać, w realizacji zadań potrzeba jeszcze innej siły i motywacji, ludzkiej determinacji; nadrzędnym celem sztuki jest dostrzeganie piękna świata i jego utrwalanie;</p> <p>j) artysta tylko gdy gra, czuje moc, wielkość, jest kimś, w momentach, gdy nie gra, jest zwykłym śmiertelnikiem; może wpływać na innych i pobudzać do działania, ale tu jego rola się kończy; jego misją jest opisywanie świata i oddawanie sztuką prawdy o nim; ma w tym względzie nadnaturalne zdolności, ale wiąże się to z „odczłowieczeniem”, skazaniem na cierpienie i różnego rodzaju wyrzeczenia.</p> <p>Z. Herbert, <i>H. E. O</i></p> <p>a) jest stary, ma gardło obolałe od śpiewu; utalentowany mazgaj;</p> <p>b) plecy? – bezbronność;</p> <p>c) pragnął rzeczy nieosiągalnych? jest na tyle szalony? – ambicje, chęć pokonania śmierci;</p> <p>d) idzie prosto do celu, nie widzi idących za nim Hermesa i Eurydyki, ale słyszy ich rozmowę „przez ulewną ciemność” i racjonalnie ją analizuje;</p> <p>e) —</p> <p>f) podziwia mądrość Eurydyki „po raz pierwszy” (prawdopodobnie za jej życia tego nie robił) i docenia jej „dorosłość” („czy naprawdę trzeba umrzeć, aby stać się dorosłą?”) – mądrość ta wiąże się z jej świadomością tego, co przed nią, i konkretnymi obawami: boi się życia ze starym, obolałym Orfeuszem, nie chce mu usługiwać w chorobie, nie pamięta podstawowych odruchów typowych dla relacji z drugim człowiekiem, nie czuje już nic do męża, sama widzi, że zmieniło się jej ciało</p>
--	--	--

		<p>(nie umiałyby już nawlec igły czy wyjąć pyłku z oczu ukochanego), wie, że normy społeczne nie pozwolą jej powtórnie wyjść za mąż, zostanie skazana na pełnienie roli „wdowy narodowej”, samotnej żony byłego bohatera, do końca wiernej, świecącej jego odbitym światłem i będącej namiastką jego na ziemi, lęka się powtórnej śmierci); jest wyczulony na piękno świata, dostrzega nieoczywiste jego aspekty i wyraża to w poetycki sposób – uświadamia sobie, że do tej pory opiewał tylko jasną jego stronę, a zapomniał o tej drugiej, ciemnej („wiekuistej nocy”), tym samym nie ogarniał jego pełni;</p> <p>g) odwrócenie się jest jego przemyślaną decyzją, efektem namysłu i podjętego wyboru („Znalazłem!”), uświadomił sobie, że żeby w pełni oddać prawdę o świecie, z wszystkimi jego niuansami, trzeba przeżyć stratę, doświadczyć cierpienia i zdobyć się na określone wyrzeczenia, tylko wtedy można być autentycznym – poświęcił Eurydykę, żeby „odkryć nowy rodzaj literatury, zwany odtąd liryką zadumy i mroku”, zwyciężyła motywacja artystyczna nad emocjonalną;</p> <p>h) znikają cienie Eurydyki i prowadzącego ją Hermesa, ale odczuwa dumę i satysfakcję;</p> <p>i) istotą sztuki jest opiewanie całej prawdy o świecie – nie tylko „świtów, koronacji słońca, podróży kolorów od ranka do wieczoru”, ale też „wiekuistej nocy”; sztuka prawdziwa musi być oparta na przeżyciu, doświadczeniu, poświęceniu i wyrzeczeniu;</p> <p>j) artysta nie może wykorzystywać swego talentu dla egoistycznych pobudek, nie może zniewalać koło siebie innych ludzi, nie będąc w stanie zapewnić im szczęścia; jego misją jest oddawanie całej prawdy o świecie (o jego jasnych i ciemnych stronach), a to wymaga poświęcenia, cierpienia, samotności, postawienia celów artystycznych nad własnymi sentymentami, pragnieniami i potrzebami – tylko wtedy można być dumnym ze swego dzieła i spełnionym.</p> <p>KROK 3 Podsumowanie rozważań interpretacyjnych: do jakich refleksji o naturze/istocie sztuki i kondycji artysty prowokuje mit o Orfeuszu i Eurydyce? Główne pytanie: dlaczego ARTYŚCI się</p>
--	--	--

		<p>odwracają, wychodząc z podziemi czy wracając z zaświatów?</p> <p>Różne tu mogą paść odpowiedzi, ale rolą prowadzącego jest takie stymulowanie dyskusji, żeby przyniosła ona rozszyfrowanie metaforycznych znaczeń mitu i jego kulturowych interpretacji, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • „wychodząc z podziemi” – podziemie to symbolicznie przestrzeń tego, co wyparte poza margines życia społecznego, skrywane, niechciane, nietolerowane, brudne, grzeszne, diabelskie..., a artyści miewają potrzebę przekraczania tej granicy, sięgnięcia owego cywilizacyjnego dna; spojrzenie wstecz może być znakiem podświadomej tęsknoty za tym obszarem; nie ma jednak możliwości doświadczenia tamtego świata bez kosztów poniesionych w normalnym życiu; • „wracając z zaświatów” – jest w artystach jakaś skłonność do przekraczania granicy między światem rzeczywistym a drugą stroną rzeczywistości, otwartość na transcendencję i doświadczenie tajemnicy, poznanie niepoznanego; spojrzenie wstecz może być symbolem jakiegoś związku z tą sferą; ceną za możliwość eksploracji tamtej strony rzeczywistości jest świadoma utrata kogoś/czegoś z tej strony; • odwracają się bez powodu – z bezmyślności, roztargnienia, krzywdząc tym innych i powodując ich cierpienie [Zofia]; • odwracają się, bo szaleńczo kochają – żyją chwilą, nie liczą się z konsekwencjami, pragną doraźnego zaspokojenia swoich potrzeb [Heloiza]; • odwracają się świadomie, wybierając wspomnienie zamiast niepewnej kontynuacji relacji, ale z zamiarem przekucia doświadczeń na ekspresję artystyczną [Marianna]; • odwracają się, bo tracą wiarę i siłę, wolą skupić się na opisywaniu świata a nie na jego zmienianiu [Cz. Miłosz]; • odwracają się, celowo skazując się na cierpienie, ale zyskując tym samym doświadczenia, które pozwolą odkryć nową przestrzeń artystycznej ekspresji [Z. Herbert].
	<p>PODSUMOWANIE I CZYNNOŚCI KOŃCOWE (ok. 10 min)</p>	<p>KROK 1</p>

		<p>Refleksje związane z istotą i kondycją sztuki oraz stosunkiem do artystów w naszych czasach – w oparciu o pytania pomocnicze prowadzącego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaka jest kondycja sztuki współcześnie? • Czy oddziałuje ona na społeczeństwo, ma na nie wpływ, służy mu? • Czy ma szansę je zmienić? • Czy daje spełnienie artystom? • Czym jest artyzm? • Czy jest potrzebny i odpowiednio doceniany? • Jaka jest jego cena? • Jak funkcjonują współcześni artyści? • Czy ich misja nadal związana jest z poświęceniem i wyrzeczeniem? • Na ile są w stanie żyć godnie, realizując swoje postannictwo? • Czy artyści muszą być celebrytami? • Czy konformistyczne pobudki nie zasłaniają im ich pierwotnej i nadrzędnej misji? • Czy w ogóle jest jeszcze jakaś misja artystyczna i etos artysty? • Czy trzeba/można jakoś pomóc artystom? • Czy społeczeństwo może bezpiecznie im zaufać? • Co osłabia zaufanie do artystów i sztuki? • Jak zwykły człowiek (uczeń, student, pracownik, obywatel) może wspierać współczesną sztukę?
--	--	--

CZĘŚĆ 4. SCENARIUSZA

KORZYŚCI	<p>Realizacja modułu utrwali i usystematyzuje wiedzę uczniów na temat mitu o Orfeuszu i Eurydyce, jego treści i problematyki, ale też pokaże ponadczasowość i uniwersalność tego tekstu, dostarczy dowodów jego inspiracyjnego wpływu na twórców różnych dziedzin sztuki w kolejnych stuleciach i epokach, unaoczni i zilustruje przykładami jedno z najistotniejszych zjawisk kulturowych – intertekstualność. Ponadto stworzy okazję do refleksji na temat istoty sztuki, artyzmu i bycia artystą, a także uwrażliwi młodych odbiorców kultury na tę wagę, zadania, cele, ambicje, jakimi się kieruje, możliwości i ograniczenia, pokaże wartość zawodów artystycznych, zweryfikuje rozumienie etosu artysty, zachęci do podejmowania działań na rzecz kultury i sztuki.</p>
RYZIKO I PROPONOWANE ROZWIĄZANIA	<p>Realizacja niniejszego scenariusza obarczona jest ryzykiem braku czasu i niezdążenia z prezentacją wszystkich zaplanowanych treści – zależy to oczywiście od dynamiki pracy grupy i dyscypliny prowadzącego. Zawsze można z niektórych zagadnień zrezygnować albo ograniczyć zakres dyskusji nad poszczególnymi kwestiami. W przypadku dużego zainteresowania grupy można spróbować wygospodarować dodatkową lekcję albo zadać</p>

	pominięty materiał do samodzielnej analizy w formie zadania domowego, po czym wrócić do niego na następnej lekcji, posłuchać wrażeń, zebrać i podsumować wnioski.
--	---